FELSEFİ YAŞAM SÖYLEMİ

Prof. Dr. Yusuf ÖRNEK

Bu serinin ilk konuşmacısı olarak beni seçtiğiniz ve memleketim İzmir'e davet ettiğiniz için çok teşekkür ederim. İzmir çok sık gidip geldiğim bir yer ve burada hala tek tük yaşlı akrabalarım var. Vatan, yani toprak ya da yurt dediğimiz şey çok ciddi bir felsefi sorundur. "Vatan nedir?" sorusu çok ciddi bir felsefe problemine işaret eder. Biz okullarımızda "vatan, uğruna kan dökülen topraktır" diye öğretiriz. Bu tanım kabul edilse bile soru hala ciddi bir felsefi sorundur.

Levent Hoca ve Özlem Hoca bana "Bu yapacağımız toplantıların tarzı sohbet biçiminde olsun, yani hafif söyleşi biçiminde olsun; siz de lütfen buna göre hazırlanın" dediler. Ben de size akademik bir tebliğ sunma niyetiyle gelmedim; sohbet etmeye geldim. Fakat bu sohbete başlayabilmem için önce size birkaç şey anlatmam lazım. Hem felsefeyle ilgili düşündüklerim hem de felsefeyle ilgili yaşadıklarım hakkında konuşmam gerekir ki, sohbeti hayata geçirebilelim.

Bu konuşmanın başlığını 'Felsefi Yaşam Söylemi' olarak koymuştum. Siz de bunu herhalde afişlerde görmüşsünüzdür. Felsefi yaşam nedir? Felsefi yaşamı kimler sürdürür? Hakikaten, varsa eğer felsefi yaşam, kimler bu hayatı yaşıyor? Filozoflar mı? Yoksa sokakta gördüğümüz, siz, ben, tek tek insanlar mı? Soruyu şu şekilde yeniden ele alalım: Bir hayatın, insan hayatının felsefi bir hayat olup olmamasının ölçütleri neler olabilir? Filozof olmak mı gerekiyor? Büyük bir eser bir yazmış olmak mı gerekiyor? Ya da felsefe literatüründe sıkça karşılaşılan bir durumdur; "yazdıkları ile yaşadıkları çakışır", "filozof yaşarken yazdıklarına sadık kalır ve onları hayata geçirir" derler; böyle mi olmak gerekiyor? Kim bu filozoflar? Sizin kafanızda birkaç örnek vardır; ben benimkileri söyleyeyim:

Örneklerimin ilki felsefenin pirlerinden olan Sokrates'tir. Sokrates hayatı boyunca hakikatin peşinde koşup, mutlak hakikati bulduğunu hiçbir zaman iddia etmeyip, her bulduğu hakikatin ardından onu tekrar sorgulayarak yeniden hakikatin peşine düşen ve bu nedenle felsefe tarihinin en ilginç düşünürlerinden biri olmayı hak eden kişiliklerden biriydi. Kaçıp hayatta kalmak yerine inandıkları uğruna baldıran zehrini içip onuruyla ölmeyi tercih etti. Ona kaçması gerektiğini söyleyen arkadaşlarına "Aslında beni *Prytaneion*'a koymaları gerekir" dedi. *Prytaneion* antik kentlerde fakirlere yemek verilen bir kamu binasıydı. Sokrates, "Beni oraya koymanız, beslemeniz gerekir" deyince onu yargılayanlar bu söylediklerini küstahlık olarak gördüler ve ölüme mahkum ettiler.

Sokrates'in öğrencisi Platon yazdığı devlet idealini Syracusa'da en az iki defa hayata geçirmeye çalıştı; fakat ikisinde de tiran Dion'un elinden zor kurtuldu. Köleliğe mahkûm edildi ve bir tanıdığının onu satın almasıyla yeniden özgürlüğüne kavuştu. Akademiyi, dünyadaki en eski eğitim kurumlarından birini kurdu ve 900 yıllık bir geleneği yarattı. Aristoteles'ten de burada bahsedebiliriz. Platon'un öğrencisi Aristoteles'e "Batı uygarlığının hocası" denir. Onun kadar kapsamlı eser yazan bir antik çağ düşünürü daha bulunamaz.

Ortaçağ'da Aristoteles'e benzeyen bir düşünür vardır: Albertus Magnus. Botanik'ten jeolojiye, felsefeden tarihe, 13. yüzyılda zamanın bilimi ve felsefesi olarak ne varsa hepsinde bilgi sahibi olan, *Dr. Universalis* ünvanına sahip bir filozoftur. Bizler Dr. *Philosophiae*, Dr. *Medicinae* gibi ünvanlara sahibiz. Oysa Albertus Magnus evrensel bilgiye sahip bir düşünür ve bilim adamı olarak kabul edilmiştir.

DEÜ Felsefe Bölümü

16. yüzyıla geldiğimizde *Civitas Solis*'in yazarı Thomas Campanella ile karşılaşırız. Campanella kitabının bir yerinde Platon'dan esinlenerek "Civitas Solis'in insanları felsefi bir hayat sürdürmeyi tercih ettiler çünkü bu ülkeyi yönetenler filozoflardır" diye belirtir. Aynı yüzyılda *Utopia* adlı ünlü eseri yazan Thomas Morus da önemlidir. Morus çok dindar biriydi. Peki, bunun felsefe ile alakası nedir? Thomas Morus dinine son derece bağlı fakat aynı zamanda son derece adil biriydi. Bu özelliğinden dolayı, Tanrı'dan kaynaklanan bu adalet duygusu sayesinde kral onu baş yargıç yapmıştı. Onun yargıçlık döneminde ilk defa Londra'da adalet tecelli eder ve Morus halk tarafından çok sevilir. Erasmus o ünlü "Deliliğe Övgü" kitabını Thomas Morus'un evinde yazar. Erasmus ve Morus yakın arkadaştırlar ve birbirleriyle Latince konuşurlar. O zamanki dünya işte böyle bir dünya. Thomas Morus o kadar başarılı ki Kral Henry onu Chancellor, yani başbakan yapar. Morus bu görevi istemeye istemeye kabul eder. Morus başbakan olur ama başbakan olmak bir derttir. VIII. Henry, boşanmanın yasak olduğu Katolik İngiltere'de karısından boşanıp başka bir kadınla evlenmek ister. Henry boşanmak için bir yasa çıkaracağını ve bu yasanın Papalık müessesesinin üzerinde olacağını söylemektedir. Thomas Morus buna karşı çıkar. Henry ise yalnızca yasayı çıkarmakla kalmaz, tüm bürokratların da bu yasayı yazılı olarak deklare etmelerini ister. Thomas Morus bu bildirgeyi imzalamaz fakat onun imzalanmaması doğrultusunda herhangi bir anti propaganda da yapmaz. Henry ise buna çok sinirlenir ve Morus'u önce hapse attırır, sonra da ölüme mahkûm eder. Morus celladın karşısına çıktığında ona "Kafanı yorma, bir insanın kellesinin uçmasıyla dünyanın sonu gelmez" der. Thomas Morus böyle bir filozof işte… İnandığı bir şey var ve ondan vazgeçmez. 400 yıl sonra Vatikan onu azizlik mertebesine yükseltti.

Giordano Bruno da benzer bir sonla karşılaştı. Kilise onu Campo di Fiori meydanında ateşe attı. Bahsettiğim bu filozoflar inandıklarına sıkıca bağlı olan ve bu inançları doğrultusunda ölüme gitmekten korkmayan insanlardı. Sizce Immanuel Kant koşulsuz buyruğa(kategorik imperatif) kendi hayatında ne kadar sadık kalmıştır? Zor bir soru ama Kant'ı tanıyan biz felsefeciler "sadık kalmıştır" diyebiliriz herhalde; nitekim çağdaşları da aynı şeyi söylüyor.

20. Yüzyıla geldiğimizde bahsettiğimiz tarzda bir tutarlılığa sahip olan iki düşünür var. Bunlardan ilki Alman Varoluş Felsefesinin kurucusu Karl Jaspers'tir. Onun en önemli düşüncelerinden biri *iki varoluş imkanı arasındaki dialog*dur. İnsan bütün bilimlerin, sosyolojinin, psikolojinin, anatominin objesi olabilir. İnsanın bu bilimlerle tükenmeyen bir yanı vardır: o da insanın imkânı. İşte bu imkâna Karl Jaspers varoluş adını veriyor. Bir imkan olan varoluş ancak iki kişi arasındaki dialog ile gerçekleşebilir. İşte bu ikinci kişi Jaspers'in eşi Gertrud Jaspers'tir ve söz konusu varoluşsal dialoğu ömür boyu sürdürürler. Jaspers'in 1937'den itibaren yayın yapması yasaklandı. 1938'de Naziler tarafından üniversiteden ihraç edildi. Savaş boyunca Almanya'dan kaçmadı. O sırada Naziler yahudileri toplama kamplarına gönderiyorlardı ve Jaspers'in eşi bir yahudiydi. Jaspers güvenilir bir kanaldan eşinin ne zaman deporte edileceğinin bilgisini aldı. Eşiyle birlikte yaptığı plana göre Jaspers eşini Nazilere teslim etmektense zehirli bir iğne ile öldürecek, sonra da kendi hayatına son verecekti. O tarih gelmeden bir hafta önce Amerikalılar Heidelberg'i işgal etti ve Jaspers çifti kurtuldu. Bu tarihten sonra Jaspers savaş sonrası Almanya'sında kolektif suçluluk sorununu ilk kez dile getiren düşünür olmuştur. Nazilerin suçu acaba Alman milletine rücu edilebilir mi? Yahudileri öldüren Alman milleti miydi yoksa bir takım Nazi şürekâsı ve onların işbirlikçileri miydi? Bu soru onun aklını hayatının sonuna kadar hep meşgul etti. Her zaman insanı insan yapan şeyin onun özgürlüğü olduğunu, bu özgürlüğün varoluşsal ve politik özgürlük olduğunu vurguladı. Politik özgürlüğün olmadığı yerde insanın varoluşsal özgürlüğe ulaşmasının asla mümkün olamayacağını söyledi ve yazdı.

DEÜ Felsefe Bölümü

İşte bu düşünce Almanya'da ikinci bir düşünür, Jaspers'in öğrencisi Hannah Arendt tarafından ele alındı. Arendt mektuplarında Jaspers'e "Siz benim yegane öğretmenimsiniz, Kant'ın tek halefi ancak siz olabilirsiniz" diye yazar. Arendt 1933'den sonra Amerika'ya kaçtı fakat bu kaçışı sona erdiremeyen bir düşünür daha vardır: Walter Benjamin. Benjamin bu yolculuğu yapamadan hayatına son verdi. Amerika'ya gidebilen Arendt orada çeşitli gazetelere yazılar yazdı ve pek çok üniversitede dersler verdi. 1955'te o çok ünlü çalışmasını *Totalitarizmin Kökenleri*'ni yayınladı. Eserin ana konusu politik özgürlük ve totalitarizm karşıtlığıydı.

"Bu düşünürler bizim felsefi hayat dediğimiz şeyi yaşadılar mı?" diye sorarsak, sanki evet cevabını verebiliriz gibi geliyor bana. Bu konuda birlikte kafa yorabiliriz. "Yaşadıkları yaşamla düşünceleri arasında tutarsızlık olan düşünürler var mı?" diye sorarsanız size bir-iki felsefi anekdot anlatabilirim:

İlk örnek olarak Schopenhauer'u vereceğim: Schopenhauer *İsteme ve Tasarım Olarak Dünya* adlı önemli eserin yazarıdır. Önemli bir moralisttir. Schopenhauer hiç evlenmemiş, Frankfurt'ta konfor ve bolluk içerisinde bir hayat sürmüştür. Bunu bilen bazı kişiler Schopenhauer'a "Senin yazdıkların ile yaşamın arasında çok ciddi bir uyuşmazlık var; bunları nasıl uzlaştıracaksın?' diye sorarlar. Schopenhauer'ın cevabı aynen şöyledir: "Dünyanın bütün nimetlerinden sizin gibi cahiller mi yararlanmalı?"

Buna benzer bir diğer anekdot da filozof Max Scheler ile ilgilidir. Onun son eseri *İnsanın Kozmostaki Yeri* felsefi antropolojinin önemli bir disiplin olmasına yol açmıştır. Max Scheler'in edindiği felsefi problem, Kant'ın formalist etiğinin içini değerlerle doldurmaktı. Scheler düzensiz bir hayat sürmüş, içki ve sigaraya düşkün bir şekilde yaşamıştır. Ona hayatı ve felsefi amacı arasındaki tutarsızlığı soranlara ise "Siz hiç yol gösteren bir tabelanın gösterdiği yolu gittiğini gördünüz mü?' cevabını verdiği anlatılır. Gördüğünüz üzere böyle örnekler de var. Yine de bunların hiçbiri bizleri Schopenhauer'dan veya Scheler'den uzaklaştırmamalı. Onları da aynı ötekiler gibi okumalıyız.

20. Yüzyılın en problemli düşünürü Martin Heidegger'dir. Acaba Heidegger'in felsefesi gerçekten Nasyonal Sosyalizm'in ideolojisine yakın bir düşünceler manzumesi miydi? Heidegger'in yayınlanmış eserleri bugün itibariyle 100 cilt kadardır. Heidegger oğlu Hermann'a tüm bu eserleri yayınlama görevini verdi ve 1930lu yıllardan itibaren yazdığı *Kara Defterler*'i bütün eserleri yayınlandıktan sonra yayınlamasını istedi. *Kara Defterler* yayınlandıktan sonra Almanya'da bir fırtına koptu çünkü bu defterlerde yahudilik karşıtı ifadeler vardı. Mektuplarında Arendt'e, yahudi öğrencilerini koruduğunu, hatta yanında doktora yapan yahudi öğrencileri olduğunu yazan Heidegger'in sistematik bir şekilde geliştirilmemiş ve felsefesine mal edilmesi pek mümkün olmasa da birtakım yahudilik karşıtı ifadeleri felsefi güncesine not ettiğini görmekteyiz.

Tüm bu örnekleri verdikten sonra, eğer isterseniz, felsefenin eşliğinde sürdürülen bir hayatın öğeleri neler olabilir, ona bir bakalım. Bu öğelerin bir kısmı Jaspers'te olabilir, bir kısmı başka filozoflarda bulunabilir ama tüm bunları alt alta yazdığımız zaman karşımıza şöyle bir tablo çıkıyor: İlk olarak, felsefe eşliğinde yaşanan bir hayat mutlaka sorgulama yapmak zorundadır. Sokrates'in *Savunma*'da söylediğini unutamayız: "Sorgulanmamış bir hayatın çok da bir anlamı yoktur." Sadece kendi hayatımızı değil, etrafımızda olup biteni de sorgulamalıyız. Levent hoca, "felsefeci, başka insanların görmediği bağlantıları görme şansına sahip olan kişidir" dedi.

İkincisi, bana kalırsa değerlilik yaşantılarıdır. Değerlilik yaşantıları, insanlar arası ilişkilerde rol oynayan değerlerin korunması veya harcanmasına dair edinilen insan tecrübeleridir. Bu konuyu en yoğun bir şekilde işleyen kişi de hem Levent'in hem de benim hocamız olan İoanna Kuçuradi'dir.

DEÜ Felsefe Bölümü

Geçen hafta İoanna Kuçuradi hocayla bir seyahat yaptık ve Dubrovnik'e gittik. Orada IUC (Inter-University Centre of postgraduate Studies- Dubrovnik) diye bir merkez vardır. IUC eski Yugoslavya'da, Tito zamanında kurulmuş ve uluslararası bir buluşma ve tartışma platformu olan bir yerdi. 200'den fazla üye üniversitesi vardır. Bu merkezde yıl boyunca çeşitli konularda, çok farklı alanlarda dersler ve toplantılar olur. Tito'nunYugoslavya'sında baskı altında yaşayan filozoflar, yani Praxis Grubu bu merkezde uluslararası düşünürlerle ve araştırmacılarla bir araya gelerek görece rahat bir ortama kavuşmuştur. Ben Almanya'da öğrenciyken aynı dönemde Alman hocam da orada her sene 2 haftalık dersler verirdi. Ioanna hoca da orada konferanslar verdi ve ben bu dersleri 6 yıl boyunca takip ettim. Alman hocam emekliye ayrıldı. Hırvatistan ve Sırbistan arasında savaş çıktı. IUC savaş esnasında bombalandı; kütüphanesi yandı. Almanya'daki hocam kamyonlar dolusu ilacı organize edip Dubrovnik'e gönderdi.

Yıllar sonra ben ve onun öğrencisi olmuş bir Alman sınıf arkadaşım hocamızın bu yaptığının unutulmaması gerektiğini düşündük ve Dubrovnik'e bir yazı yazarak hocamıza bir *Dr. Honoris Causa* verilmesi gerektiğini dile getirdik. IUC, bir merkez olarak bunu vermesinin mümkün olmadığını ama başka bir şey yapabileceğini bildirdi ve Hırvatistan'ın en yüksek devlet nişanının bizim şu anda 90 yaşındaki hocamıza verilmesini sağladı. Geçen hafta bunun törenine Kuçuradi hoca ile katıldık. Uçakta kendisine "Hocam, *Etik*'te yazdığınız değerlilik yaşantısı böyle bir şey olsa gerek" dedim. O da "aynen öyle, bizim bu yaptığımız hayata bir değer katmaktı" dedi.

Üçüncüsü ötekileştirmemektir. Ülkemizde herkes birbirini ötekileştirmeye başladı ve kutuplar gittikçe keskinleşiyor. Benim bu alanda verdiğim dersler *İnsan Hakları Felsefesi*, *Adalet, Hukuk Felsefesi* gibi dersler. Bunları öğrencilerime anlatırken şöyle diyorum: "Benim için sen bir ötekisin ama sen de aslında bir bensin; o ben için de ben bir senim. O halde aramızda olan her şey ben ile ben arasında gerçekleşiyor. Hepimiz beniz; hiç birimiz sen değiliz."

Dördüncü noktayı Nietzsche'nin bir sözü açıkça ifade der: "Hakikat iki kişiyle başlar." Bu söz *Şen Bilim*'de geçer. Bu ne demek? İnsanlar arasındaki ilişki, dialog son derece önemli demektir. Dialog ortamının gittikçe bozulduğu, iletişim kanallarının gitgide kapandığı bir dönemden geçiyoruz. Bizim şirketimizle çalışan eski bir danışmanımız "dialoğu, iletişim kanallarını en çok kriz anlarında açık tutmak gerekir" derdi.

Beşinci nokta, Karl Jaspers'in dediği gibi "Her tek insanın olası bir filozof olması" gerektiğidir. İnsan varoluşunu ancak bir filozof olmaya çalışarak gerçekleştirebilir. Filozofluk profesörlerin tekelinde değildir. Heidegger ve Jaspers 1920'lerde profesörler felsefesine karşı çıkmışlardı. Her tek insan filozof olabilir, eğer ki kendi imkânını gerçekleştirmeyi amaçlıyorsa. Bu ister meditasyon, ister kontemplasyon, ister günce yazımıyla olsun. Ben öğrencilerime günce yazmalarını tavsiye ederim; çünkü günce yazmak insanın kendi kendisiyle baş başa kaldığı bir anı gerektirir. Hiç kimseyle paylaşılamayacak muhasebelerin yazıldığı satırlardır günceler.

Çok önemli son nokta, felsefe eşliğinde sürdürülen bir hayatın sırtını ustalara yaslaması gerektiğidir. Burada ustalar dediğimiz, büyük sanatçılar, edebiyatçılar ve filozoflardır. Bu ustaların yapıtları bitmek tükenmek bilmeyen, kendisinden ömür boyu faydalanılacak pınarlardır. Her ders verişimizde, biz hocalar kim bilir kaçıncı defa Platon'un dialoglarını, Aristoteles'in *Nikomakhos'a Etik*'ini okuyoruz. Öğrencilerimiz bazen bir defa bile okumaktan imtina ediyorlar, ne acı… Ömür boyu bu ustalardan feyz almak demek, eğer *Geist* varlığı diye bir şey varsa, biraz ondan pay almak, biraz da ona katkıda bulunmak demektir.

DEÜ Felsefe Bölümü

Son olarak size kendi hayatımdan, felsefi düşünce ile harmanlanan, onun etkisi ile gerçekleştirilmiş olan birkaç değerlilik yaşantısından söz etmek istiyorum. Bizim büyük bir şirketimiz vardı ve 1995'ten 2008'e kadar hayatta kaldı. Kurucularından ve ortaklarından biri de bendim. Bayağı büyük işler yaptığımız söylenebilir. Fakat bir yerden sonra ticaret hayatı sadece sizin yeteneklerinize bağlı olan bir şey değil; dış faktörlerle de gelişiyor. Eğer dış faktörleri iyi sezemiyorsanız hayatta kalmanız da zorlaşıyor. Nitekim 2008 krizinde Lehman Brothers Bankası batmadan bir hafta önce bizim şirketimiz battı. Batmadan iki yıl önce şirketin bilançoları kötü görünmeye başlamıştı. Biz üç ortaktık ve diğer iki ortağım işlerin kötüye gittiğini, Amerika'ya başka bir yatırım yapmaya gideceklerini söylediler. "Şirketi ne yapacağız?" diye sorduğumda onu artık kurtarmanın mümkün olmadığını söylediler. Ben ise buna karşı çıktım ve 250 çalışanı olan 13 yıllık şirketi kurtarmayı denememiz gerektiğini söyledim. Bunun üzerine şirketi tamamen devralmamı önerdiler. Bu noktada ya ticari ya da etik bir karar verecektim. Ticari kararı vermiş olsaydım hiçbir maddi kaybım olmadan yaşadığım hayata devam edecektim. Ben ticari açıdan yanlış, etik açıdan doğru bir karar verdiğimi düşünüyorum. Şirketi borçlarıyla devraldım. Sahip olduğum tüm varlıklarımı şirketi kurtarmak için bankalara teminat olarak verdim ve kredi aldım. Kurtaramadım ve şirket battı. O zamana kadar edindiğimiz her şey gitti; bir anda sıfırlandık. İflas büyük bir başarısızlıktır ve çok zorlu bir hayat tecrübesidir. "Başarısızlık nedir?" sorusu felsefi bir sorudur. Başarısızlık hissi ise insanın iliklerine kadar işleyen bir travmadır. Hayatta her zaman insanın yıldızı parlamıyor; başarısızlık da hayatın önemli bir parçası. Biliyor musunuz, Amerika'daki büyük şirketler iflas tecrübesi olan CEO'lar arıyorlar çünkü onlar bu hissi en yakından tanıyan kişiler. Sonuç olarak iflas, başarısızlık, insanın tüm varlıklarını bir gecede kaybetmesi, sıfırlanması, kendisine olan güvenini yitirmesi… Bunların hepsi hayatın içinde var.

Aradan on sene geçti. Bu tecrübe bize ailecek çok şey öğretti. Bunlardan bir tanesini rahmetli annemin bir sözüyle ifade edeyim: Annem, "Allah gördüğümüzden ayırmasın" derdi. Biz bunu yaşadık. İflas ettiğim sene oğlum mezun olmuştu, kızım ise üniversite üçüncü sınıf öğrencisiydi. O zamana kadar varlık içinde, hiç yokluk çekmeden büyümüşlerdi. Oysa hayatta her zaman daha az ile yetinmek mümkün. Daha az harcamak, daha küçük bir evde oturmak, daha az yiyip içmek… Sonuç itibariyle onurunuzu değil, maddi varlığınızı kaybediyorsunuz. Nitekim aradan on sene geçtikten sonra tüm bunlara başka bir gözle bakıyorum. Kendimi görmüş geçirmişler sınıfında sayıyorum. En yüksek noktaya çıkmak ve bir anda en dibe vurmak; hayatın içinde bunların hepsi var. Hepsini belirli bir mesafe ile karşılamak, bir dinginlik ile değerlendirmek lazım. Ailemin bu süreçte yanımda olması benim krizi sağlıklı bir şekilde atlatmamı sağladı. Benden iki hafta sonra iflas eden bir tanıdığım ise intihar etti. İntihar o kadar kolay bir şeydir ki, bir anda, güçsüz olduğunuzda aniden gerçekleşebilir.

Bana felsefenin kazandırdığı şeylerden başka bir örnek vereyim: Kültür varlıklarının değerini bilmek son derece önemlidir çünkü bu varlıklar insan başarılarıdır. Sanat, felsefe, bilim gibi etkinlikler sadece insana özgüdür; bu nedenle korunmaya değerdir ve korunmayı hak ederler. İnsan kendi geçmişinden kopamıyor: Benim çocukluğum o olağan üstü güzel bahçeleri heykeller ve tavus kuşlarıyla dolu konaklarda, Karşıyaka'da geçti. Karşıyaka ve İzmir'in kültür mirasının nasıl yok edildiğini görünce gerçekten üzülüyorum. Karşıya geçerken o eski halini hatırlamamak için vapura binmiyorum. O kadar yazık oldu. Belki biraz da İzmir'de kaybedileni kısmen de olsa hala bulabildiğim Kapadokya'da çok ciddi restorasyon projelerim oldu. Bunlardan biri, çökmekte olan bir kaya oyma kilisenin 1997-2002 yılları arasında restore edilerek kurtarılmasıydı. Bu proje ve uygulaması Avrupa Birliği'nin en büyük kültür mirası ödülü olan *Europa Nostra'yı* aldı. Stockholm'deki ödül törenine katılmak çok onur vericiydi. Bunlar hep felsefenin benim hayatıma kazandırdıklarıdır.

DEU Felsefe Bölümü

Son olarak, felsefeyi öğretebilmek ve hep felsefenin öğrencisi olmak… Bizler hepimiz öğrenciyiz çünkü bizim hayatımız felsefeyle yoğuruluyor. Bu eğitimi alıp buradan mezun olduktan sonra ne iş yaparsanız yapın, felsefe sizin peşinizi bırakmayacaktır. Sizler başkalarının göremedikleri ilişkileri ve problemleri göreceksiniz. Üniversitede kafası özgür bir şekilde çalışan, bildiği ve inandığı hakikatleri mutlaklaştırmayan, köşeli bir zihne sahip olmayan öğrenciler yetiştirmeye çalışıyorum. "Benim hakikatim budur! Başka bir şeyi kabul etmem", demeyen insanlar yetiştirmek benim için en önemli eğitim hedeflerinden biri. Bizim özgür düşünen insanlara ihtiyacımız var. Özgür ve bağımsız düşünen insanlar da bir siyasal görüşü ya da inancı benimseyebilirler ama kendileri gibi düşünmeyen ve inanmayanlara saygı göstermeyi de bilirler. Böyle öğrencilere, böyle felsefecilere ihtiyacımız var. Sizler felsefeciler olarak önemli multiplikatörlersiniz; çünkü ileride rol modeli olacaksınız. Gazeteci olun, televizyoncu olun, sizin gördüğünüz problemler ne kadar önemli olduğunuzu kanıtlayacak. Başkalarının görmediklerini görmek sizi önemli kılacak.

Son dönemde 20 yıldır üyesi olduğum, sanayici ve iş insanlarının üye olduğu bir dernekte felsefe öğretmeye başladım. Buradaki üyeler benden bunu rica ettiler. Neden biliyor musunuz? Toplantılarda sorduğum soruları diğerlerinin sorularından daha farklı buldular, bunun felsefe ile ilişkisini anlayıp felsefeyi nasıl öğrenebileceklerini sordular. Bunun kolay olmadığını, süreklilik istediğini, okuma yapmaları gerektiğini ve disiplinli olmanın zorunluluğunu anlattım. Bütün şartları kabul ettiler ve dersler başladı. Bu yetişkin insanların nasıl hoşlandıklarını, eğlendiklerini, aynı zamanda nasıl şaşırarak törpülendiklerini anlatamam! Görüyorum ki, bu zeki insanların felsefe formasyonu daha erken verilseydi daha başka olabilirdi. Yine de felsefeyi öğrenmek ve yaşamak için asla geç kalmış değiller.

Felsefi yaşamın en temel öğesi, bence, farklı bir insan imkânını göstermek ve onu hayata geçirebilmektir. Yakın çevrede olup bitenden fazla etkilenmeden yaşamaktır. Etkilenmemek kendi ruh huzurunu ve dinginliğini korumak demektir. İflas dönemini bu iş insanlarına anlattığımda bana "Nasıl oldu da bu şekilde fazla etkilenmeden atlattın? Felsefeyle mi?" diye sordular. "Evet, felsefeyle" dedim. Bugün kendimi her zamankinden daha fazla ustalara yaslıyorum, daha çok felsefe okuyorum, öğrencilerimle daha çok konuşuyorum, tartışıyorum ve sorguluyorum. Hayatımın bir parçasıdır felsefe. Daha fazla ne isteyebilirim ki?

DEÜ Felsefe Bölümü